

PM - Vattenverksamhet vid efterbehandling

Vattenverksamhet, vad gäller?

Vattenverksamheter, d.v.s. arbeten i vattenområden¹, regleras i miljöbalkens 11 kap (1998:808), lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet samt i förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet. Utgångspunkten är att det för vattenverksamhet krävs tillstånd av Mark- och miljödomstolen. Kraven på en ansökan om tillstånd är relativt omfattande. För vissa mindre verksamheter räcker det med en anmälan till länsstyrelsen (enligt 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet).

Kraven på innehållet i en anmälan är inte lika högt ställda. Om verksamheten omfattar markavvattning och/eller påverkar mer än en fastighetsägare eller det är fler än en fastighetsägare som gör anmälan ska dock ärendet tillståndsprövas av mark- och miljödomstolen. För övriga anmälningsärenden finns möjligheten för länsstyrelsen att förelägga sökanden att ansöka om tillstånd om det behövs med hänsyn till verksamhetens påverkan på miljön eller enskilda intressen. Slutligen finns en undantagsregel (11 kap 12 § MB) som säger att om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom verksamheten behövs varken tillstånd eller anmälan.

Allmänna intressen kan t.ex. vara musslor i ett vattendrag eller hotade/sällsynta arter i ett vatten. Enskilda intressen kan t.ex. vara enskilda brunnar. Ansökan om tillstånd görs hos Mark- och miljödomstolen. Undantaget är ansökan om tillstånd för markavvattning (under vissa förutsättningar, ibland ska markavvattning prövas av mark- och miljödomstol) samt anmälan om vattenverksamhet som görs hos länsstyrelsen. I vissa län föreligger även ett generellt förbud mot markavvattning med möjlighet att söka dispens. Tillståndsprocessen tar tid och därför är det bra om man är ute i god tid innan man önskar utföra vattenverksamheten.

Översikt tillståndsprocessen

1. Samråd med länsstyrelsen samt kommunen och enskilda berörda (inkl. beslut om betydande miljöpåverkan eller inte) (6 kap. 4 och 5 §§ MB)
2. Upprättande av miljökonsekvensbeskrivning(MKB) (6 kap. 7 § MB)
3. Upprättande av ansökan (22 kap. 1 § MB)
4. Tillståndsprövning av Mark- och miljödomstolen (22 kap. MB)

Vad klassas som vattenverksamhet?

Enligt 11 kap. 2 § MB avses med vattenverksamhet

1. *uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge,*
2. *bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar för detta,*
3. *tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder för detta, och*
4. *åtgärder som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att*

¹ Med vattenområde menas ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål (markavvattning).

Vid en sanering är det tveksamt om syftet med åtgärderna är att varaktigt öka fastighetens lämplighet. Oftast är det frågan om en temporär avvattning för att förenkla vattenhanteringen och saneringen. Åtgärderna är då inte att betrakta som markavvattning enligt 11 kap 2§ punkten 4 MB. Om åtgärderna faller in under punkten 1 eller 2, så ska åtgärderna troligen inte samtidigt hänföras till markavvattning enligt punkten 4 (se Miljöbalkskommentaren till 11 kap. 2 § punkt 4), vilket får till följd att åtgärderna är att betrakta som vattenverksamhet oavsett om de ökar fastighetens lämplighet eller inte.

Observera att det är den som genomför vattenverksamheten som har ansvaret för att avgöra om tillstånd behöver sökas eller inte. Om det blir tvist om behovet av tillstånd ligger bevisbördan för att allmänna och enskilda intressen inte skadas på verksamhetsutövaren. Det är även så att den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar för den skadan till dess den upphört eller avhjälpes.

En viktig förutsättning för att få bedriva en vattenverksamhet är att man har rådighet. Det vill säga att man äger det område där verksamheten ska bedrivas eller har avtal med fastighetsägaren till området om att verksamheten får utföras.

Den som utför eller ska utföra en vattenverksamhet kan enligt 28 kap 10 § MB av mark- och miljödomstolen ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder inom fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark eller annat utrymme för detta när det är frågan om vissa typer av verksamhet (se 28 kap 10 § MB för fullständig information).

I ett anmälningsärende kan dock inte frågan om rådighet prövas. Det är varje verksamhetsutövares ansvar att se till att ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

Anmälningsplikt i stället för tillståndsplikt

I stället för tillståndsplikt enligt 11 kap. 9 § MB gäller under vissa förutsättningar att vattenverksamheten inte får påbörjas innan den har anmälts hos tillsynsmyndigheten. Vilka typer av vattenverksamheter som faller in under anmälningsplikt listas i 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet. Vad som avgör om en vattenverksamhet endast är anmälningspliktig beror i de flesta fall på hur omfattande vattenverksamheten är med avseende på vattenområdets yta, bottenytan, vattenföring i vattendrag eller mängd bortlett vatten. Vattenverksamhet som berör grundvatten är alltid tillståndspliktig oavsett omfattning om inte 11 kap 12 § MB är tillämplig.

Hur hantera frågan i ett anmälningsärende enligt 28 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd?

- Vid en anmälan om att vidta avhjälpandeåtgärder enligt 28 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd bör tillsynsmyndigheten uppmärksamma om avhjälpandeåtgärden skulle kunna omfattas av någon form av vattenverksamhet om verksamhetsutövaren inte själv redan har gjort det.
- Frågan om avhjälpandeåtgärden omfattas av någon form av vattenverksamhet ska ställas till verksamhetsutövaren eftersom ansvaret för att göra den bedömningen (med tillhörande motivering) vilar hos denna. Verksamhetsutövaren ska även då bedöma om en eventuell vattenverksamhet är anmälnings- eller tillståndspliktig.

- Tillsynsmyndigheten bör därefter i samråd med handläggare för vattenverksamhet göra en egen bedömning av om avhjälpandeåtgärden omfattas av vattenverksamhet och vilken eventuell prövningsnivå som gäller och hur ärendet därefter ska hanteras.

Återinfiltration eller rening av grundvatten?

Återinfiltration av grundvattnet bör vanligtvis ske. Före infiltration kan det finnas ett behov av att vattnet genomgår partikelavskiljning. Innan beslut fattas om hur grundvattnet ska tas omhand bör föroreningshalten i det uppumpade vattnet undersökas. Vid förhöjda halter av föroreningar kan någon form av rening krävas innan återinfiltration av vattnet sker. .

Där återinfiltration inte är möjlig kan det vara acceptabelt att renat vatten släpps till dagvattennätet eller till ytvattenrecipient. Verksamhetsutövaren måste i så fall redovisa vilka flöden, halter och mängder av föroreningar som maximalt är acceptabelt att tillföra recipienten. Det totala tillskottet av föroreningar till recipienten ska alltid beaktas.

Andra tillstånd och dispenser

För att få utföra vissa vattenverksamheter kan det även behövas andra tillstånd eller dispenser, exempelvis tillstånd enligt 9 kap. MB för uppläggning av avfall (t. ex. muddermassor) eller tillstånd enligt 7 kap. 28 a § MB för åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett s.k. Natura 2000-område. Andra tillstånd och dispenser som behövs för att utföra en vattenverksamhet kan prövas i samma mål av Mark- och miljödomstolen om det framförs önskemål om detta (21 kap. 3 § MB). I så fall bör man tänka på att utforma MKB:n så att den fungerar som underlag för samtliga prövningar. Om avhjälpandeåtgärderna består av både åtgärder i vatten och på land kan det vara lämpligt att göra en samlad prövning genom att inkludera anmälan enligt 28§ förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd i ansökan om vattenverksamhet.

Exempel prövnings- eller anmälningspliktig vattenverksamhet eller ej

GRIMSTORP, Nässjö kommun (bidragsobjekt)

Tillstånd för vattenverksamhet sökt och beviljat av miljödomstolen (M 2407-10)

Tillståndet omfattade bortledning av högst 150 000 m³ grund- och ytvatten, omledning av ytvattendike samt efter behandling utsläpp av högst 150 000 m³ förorenat vatten till recipient.

VÄRNAMOTVÄTTEN, Värnamo kommun (bidragsobjekt)

Avhjälpandeåtgärden omfattar pumpning av grundvatten till reningsverk för rening och sedan utsläpp av renat vatten till Lagan. Denna åtgärd har bedömts som att den inte skadar allmänna eller enskilda intressen och har därför inte ansetts var anmälnings- eller tillståndspliktig. Inom påverkansområdet för själva pumpningen finns inga brunnar, byggnader etc. som kan påverkas av själva pumpningen. Snarare är det tvärtom så att om pumpning och rening inte skulle ske av det TRI-förorenade grundvattnet skulle allmänna och enskilda intressen kunna skadas bl.a. då det förorenade området ligger alldeles intill Lagan. Utsläpp av vatten till Lagan har inte heller bedömts som en anmälnings- eller tillståndspliktig vattenverksamhet då det är renat vatten som släpps ut och i förhållande till flödet i Lagan små mängder som släpps ut.

SURTE 2:38, Ale kommun (bidragsobjekt)

Tillståndspliktig vattenverksamhet där en samlad prövning gjordes enligt Miljöbalken kap 11 och kap 9 (dom 2010). Vattenverksamheten bestod av anläggande av tryckbank i Göta Älv, spontning, anläggande av barriärer och torrläggning av området inför urschaktning.

BOHUS VARV, Ale kommun (bidragsobjekt)

Tillståndspliktig vattenverksamhet där separat prövning enl 11 kap gjordes (dom 2009). Samma typ av åtgärder som Surte 2:38, Saneringsanmälan hanterades separat av kommunen (tillsynsmyndigheten), vilket i efterhand inte visade sig vara en fördel.

KV LJUSET, Alingsås Gasverk (bidragsobjekt)

Anmälningsspliktig vattenverksamhet omfattande rensning, schaktning, spontning samt anläggning av erosionsskydd vid Lillån i samband med sanering. Beslut av Länsstyrelsen 2010. Saneringsanmälan hanterades av kommunen (tillsynsmyndighet 9 kap).

HOLMEN PAPER, Wargöns bruk (tillsynsobjekt)

Tillståndspliktig vattenverksamhet där separat prövning enl. 11 kap gjordes (dom 2011). Åtgärden bestod av anläggande av erosionsskydd i Göta Älv. Åtgärder enligt saneringsanmälan hanterades separat av Länsstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Samordning med vattenförvaltning

När nya vattenverksamheter etableras, oavsett om de är tillståndspliktiga eller ej, ska det bedömas om gällande miljö kvalitetsnorm riskerar att inte nås eller om en aktuell vattenstatus riskerar att försämrans på grund av etableringen.

I 2 kap 7 § MB framgår vilka skäligen försiktighetsmått som kan krävas i varje enskilt fall. Enligt 2 kap 7 § MB gäller kraven i 2 kap 2 och 5 §§ samt 6 § första stycket i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder. Trots detta ska de krav ställas som behövs för att följa en miljö kvalitetsnorm som avses i 5 kap 2 § första stycket 1.

Om det finns ett åtgärdsprogram som har fastställts för att följa normen, ska det vara vägledande för bedömningen av behovet.

Vid prövning av tillåtlighet, tillstånd, godkännande eller dispens för en verksamhet eller åtgärd som ger en ökad förorening eller störning och kan antas på ett inte obetydligt sätt bidra till att en miljö kvalitetsnorm som avses i 5 kap 2 § första stycket 1 inte följs, får verksamheten eller åtgärden vid avvägningen enligt första och andra styckena tillåtas om den

1. Är förenlig med ett åtgärdsprogram som har fastställts för att följa normen.
2. Förenas med villkor om att vidta eller bekosta kompenserande åtgärder som ökar möjligheterna att följa normen i en utsträckning som inte är obetydlig, eller
3. Trots att den försvårar möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormen på kort sikt eller i ett litet geografiskt område, kan antas ge väsentligt ökade förutsättningar att följa normen på längre sikt eller i ett större geografiskt område.

Om vattenverksamheten riskerar att försämrans yt- eller grundvattenstatus enligt vattenförvaltningsförordningens bestämmelser, eller om det finns risk att en miljö kvalitetsnorm inte kan nås om verksamheten kommer till stånd får det anses uppenbart att det krävs en anmälan eller ett tillstånd. Se också inledningen till kap. 4 och avsnitt 4.3.6 VFF. Efterbehandlingsåtgärder kan dock ofta vara en viktig åtgärd för att uppnå MKN.

Mer information

Förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet

Handbok för tillämpningen av 11 kapitlet i miljöbalken (2008:5)

Förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön

2013-05-02

Omprovning av vattenverksamhet, NV:s faktablad 8287

Handbok om markavvattning och rensning. (2009:5)

www.havochvatten.se

www.naturvardsverket.se

(Havs och vattenmyndigheten har ansvar för tillsynsvägledning om vattenverksamheter enligt 11 kapitlet i miljöbalken tillsammans med Svenska kraftnät (som vägleder om dammsäkerhet) och Naturvårdsverket (som vägleder om markavvattning).